

BOSHLANG'ICH SINIF TARBIYA FANLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Tursunov Diyor Sunnatovich

JDPU maktab menejmenti kafedra mudiri, PhD

Jizzah davlat pedagogika universiteti

Ta'lim – tarbiya nazariyasi va metodikasi

Boshlang'ich ta'lim mutaxassisligi

II bosqich magistranti

RAHIMOVA KOMILA ISMATOVNA

Telefon raqam: +99890 494 28 04

Annotatsiya: Tarbiya - yosh avlodni har tamonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-atvorni tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, shaxsni aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, insonning jamiyatda yashashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan xususiyatlarini tarkib toptirishning jarayonlaridir. Tarbiya shaxsni tarkib toptirishga qaratilgan bo'lib, shaxs va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar asosida rivojlanadi. Tarbiya inson shaxsini shakllantirish, uning ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan barcha ta'sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar majmuini anglatadi. Tarbiya nafaqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan jarayonlar bo'libgina qolmay, uning yetakchi g'oyalari ommaviy axborot vositalari, gazeta va jurnallar orqali singdirilgan mafkurani ham o'z ichiga oladi. Zero, tarbiya ta'limga nisbatan kengroq bo'lgan tushunchadir. Bunday tarbiyaning oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishini nazarda tutadi.

Hozirgi davrda mamlakatimizda tarbiyaviy ishlarning mazmuni barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan. Respublikada sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodni XXI asr talablariga to'liq javob beradigan har tamonlama rivojlangan shaxslar etib voyaga yetkazish uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik hujjatlar, dasturlar va rejalar ishlab chiqilgan. Birgina -Ta'lim to'g'risidagi Qonunning qabul qilinishi

yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga, istiqbolli vazifalarni hal etishga qodir barkamol avlodni tarbiyalashga yo'naltirilganligini keltirish kifoya. Tarbiya - yosh avlodni har tamonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-atvorni tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, shaxsni aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, insonning jamiyatda yashashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan xususiyatlarini tarkib toptirishning jarayonlaridir. Tarbiya shaxsni tarkib toptirishga qaratilgan bo'lib, shaxs va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar asosida rivojlanadi.

Tarbiya inson shaxsini shakllantirish, uning ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan barcha ta'sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar majmuini anglatadi. Tarbiya nafaqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan jarayonlar bo'libgina qolmay, uning yetakchi g'oyalari ommaviy axborot vositalari, gazeta va jurnallar orqali singdirilgan mafkurani ham o'z ichiga oladi. Zero, tarbiya ta'limga nisbatan kengroq bo'lgan tushunchadir. Bunday tarbiyaning oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishini nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: texnikaviy, axborotli, audiovizualli faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sog'lom e'tiqodlilik, ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, ma'naviy, g'oyaviy, nafosat tarbiyasi.

Tarbiyaviy ishlarning ta'sirchanligi, samaradorligi ko'p jihatdan xalqimizning boy milliy, ma'naviy merosining tarixiy ildizlarini o'rganishga bog'liq. Har bir xalqning ijtimoiy-ma'naviy hayotida azaliy urf-odat, marosim, an'ana tarzida o'ziga xos bir qadriyat meros sifatida namoyon bo'lib, avloddan avlodga yetib keladi. Millatning ma'naviy madaniyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni muhimdir. Milliy qadriyat millat uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan juda ko'p qadriyat shakllarini qamrab oladi: «Milliy qadriyatlar murakkab ijtimoiy-ruhiy hodisa bo'lib, millatning tili, madaniyati, tarixi, urf-

odatlari, anʻanalari, jamiki moddiy va maʻnaviy boyliklari, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy hayotining barcha tomonlaridir»

1. Tarbiyaviy ishlar mazmunida milliy qadriyatlarning quyidagi bosqichlaridan ketma-ket foydalanish mumkin. Ular:

- milliy qadriyat haqida tushuncha berish;
- ajdodlarimiz qoldirgan maʻnaviy, moddiy boyliklar;
- xalq ogʻzaki ijodiyoti;
- urf-odat va ularning tarbiyaviy ahamiyati;
- xalq yaratgan anʻana va marosimlarni oʻrganish va nishonlash kabilar.

Milliy qadriyatlardan foydalanish, taʻlim-tarbiya jarayoni mazmunini ochib berish oʻquvchilarda milliy gʻoya, milliy gʻurur, milliy iftixor kabi maʻnaviy-axloqiy sifatlarni shakllantiradi. Oʻzbek xalq etnografiyasida avlod-ajdodlarimiz komillikka intiluvchi har bir shaxsga nisbatan quyidagi oʻgit bilan murojaat qilishgan:

Oʻzbekim!

Osmoning musaffo, oilang tinch-totuv, dasturxonning toʻkin-sochin boʻlsin, farzandlaring komil inson boʻlib voyaga yetsin, har qachon bayram, toʻy-tomoshani tark etmasin. Milliy urf-odat va qadriyatlarimizga sodiq qol! Anʻana, marosim, milliy urf-odat oʻzbekning oʻzligidir!

Anʻana — tarixiy taraqqiyot jarayonida tabiiy va ijtimoiy ehtiyojlar asosida vujudga keladigan, avloddan avlodga meros boʻlib oʻtadigan, kishilar maʻnaviy hayotiga taʻsir koʻrsatadigan madaniy hodisadir. Anʻana oʻziga xos ijtimoiy hodisa sifatida, kishilar ongiga singgan (umum yoki maʻlum guruh tomonidan), qabul qilingan tartib va qoidalar majmuasi hisoblanadi.

Odat (urf-odat) — kishilarning turmushiga singib ketgan, maʻlum muddatda takrorlanib turuvchi hatti-harakat, koʻpchilik tomonidan qabul qilingan xulq-atvor, qoidalar koʻnikmasi. Masalan, kichiklarning kattalarga salom berishi, uy-hovlini tartibga keltirib qoʻyish, mehmonlarga alohida hurmat koʻrsatish, bayram

arafasida qariyalar, kasal, ojiz, qiynalgan kishilar holidan xabar olish, qo‘ni-qo‘shnilarning biror ishiga yordam berish, hasharga borish kabilar o‘zbek xalqiga xos yaxshi odatlar hisoblanadi.

Odat ma‘lum sharoit ta‘sirida vujudga kelib, insonning fe‘l-atvorida mustahkamlanib qoladi va keyinchalik doimiy elementga aylanadi. Marosim inson hayotidagi muhim sanalarni nishonlashga qaratilgan, rasmiy va ruhiy ko‘tarinkilik vaziyatida o‘tadigan, umum qabul qilingan tartib-qoidalarga amal qilinadigan tadbir sanaladi. Masalan, ism qo‘yish, nikohdan o‘tish, dafn, xotirlash, ekin ekish (urug‘ qadash), o‘rim o‘rish marosimlari. Odat kundalik hayotda doimo kuzatilsa, marosim inson hayotidagi muhim hodisalar sodir bo‘lganida vujudga keladi. Marosim kishilar hayotidagi eng muhim voqealar (masalan, tug‘ilish, uylanish, o‘lim kabilar) bilan bog‘liq bo‘ladi. Marosimlarni o‘tkazishda avloddan avlodga o‘tadigan, ramziy va rasmiy an‘analar, qoidalarga amal qilinadi. Marosimda, bo‘layotgan voqeaga «guvoh» sifatida odamlar chaqiriladi. Odamlar kimningdir g‘ami yoki quvonchiga sherik bo‘lishadi, kelajakni o‘ylab, yaxshi niyatlar qilishadi.

Bayramlar har bir xalqning o‘ziga xos qadriyatlarini aks ettiradigan ko‘zgu sanaladi. Chunonchi, kishilar bayram chog‘ida chiroyli kiyimlar kiyishadi, laziz taomlar tayyorlashib, o‘z pazandaliklari, kiyinish madaniyatlari, go‘zallikka tashnaliklarini

namoyish etishadi. Bayram kuni hamma ko‘tarinki kayfiyatda bo‘ladi. Odamlar o‘rtasida boshqa kunlarga qaraganda muayyan darajada yaqinlik, hamkorlik, hamjihatlik vujudga keladi. Bayram kuni azal-azaldan tinchlik kuni hisoblangan. O‘sha kuni urush, nizo va mojarolar to‘xtatilgan. Bu kunda kishilar o‘rtasidagi adovat, gina-kuduratlar unutilgan, o‘zaro arazlashganlar yarashishgan. Bayramlarda vujudga keladigan ko‘tarinki kayfiyat kishilarni ertangi kunga umid bag‘ishlashga, kelajakka ishonch bilan qarashga undaydi.

Ushbu jadvallarda bolalarga tarbiya o‘rgatishning “Baliq skeleti” yordamida ifodalangan:

Berilgan topshiriqlarni bajaring.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib shuni aytish joizki, insonning boy ma‘naviy-tarixiy jarayonida samarali foydalanish, o‘sib kelayotgan yosh avlodni

vatanparvar, xalqparvar, yuksak ma'naviyatli etib voyaga yetkazish, insoniy fazilatlarni singdirishda tarbiyaviy ishlarni to'g'ri tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- maqsadning aniq mezonlarda ifodalanishi;
- faoliyat maqsadini amalga oshirishda xizmat qilishi;
- bolalar tarbiyasidagi faoliyatni o'qituvchi, ota – ona va jamoa bilan hamkorlikda boshqaruvni ta'minlash muhimdir.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish va uning salohiyatini oshirish bola qalbida insoniy fazilatlarni singdirish ko'p jihatdan tarbiyachi-tarbiyalanuvchi larning ijodiy faoliyatini tashkil etishga bog'liq. Ular quyidagi omillarni qo'llash asosida vujudga keladi:

- tarbiya jarayonini tashkil qilishdagi munosabatlar. Bunda tarbiyalanuvchilarning kundalik hayotiy voqyealari jamoadagi tartib qoida va xulq-atvorlar haqidagi motiv lar va ularga bir butun yondoshuv kabilardir;

- tarbiyaviy ishlarning maqsadi, aniqligi va ta'sirchanligi. Tarbiyaviy jarayon ni loyihalashtirish, shakl, metod, shart – sharoitlarni oldindan aniqlab qo'yil gan maqsadga muvofiqlashtirish;

- tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarning o'zaro munosabatlari. Tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarning ruhiy holatlari, muloqot va munosabatda bo'lishlari, ruhiy shart – sharoitlar yaratilishi, tarbiyaviy tadbirlarni gigiyena qoidalariga moslash, estetik talablarga javob berishi, tarbiyaviy ishlarni muvaffaqiyatli tashkil etish funksiyalaridan biridir.

- o'quvchi – yoshlarning faolligi va mustaqil ijodiy faoliyatini tashkil etish. Tarbiyaviy tadbirlarni tashkil qilishda o'quvchi yoshlarning faolligi ko'p jihatdan ixtiyoriylik, tashkilotchilik va ijodkorligiga bog'liq;

- tarbiyaviy ishlar ta'lim jarayonida olgan bilimlariga uyg'un bo'lishi.

Tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishda turli fanlarning integrasiyasi hisobga olish ijobiy xarakter kasb etadi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi yosh avlodni har tamonlama barkamol avlod qilib tarbiyalash, ular ongiga milliy g'oyani singdirishda har tamonlama ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shavkat Mirziyoyev. “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz”.
2. Shavkat Mirziyoyev. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash”.
3. Abu Nasr Forobiy. «Fozil odamlar shahri». - T.: Abdulla Qodiriy nomidagi “Xalq merosi” nashriyoti, 1993. 184-185-b.
4. Dilfuza Kulchayeva “Boshlang’ich sinflarda „Tarbiya” fanini o’qitishning ilmiy-metodik asoslari”
5. Salayeva M.S. Umumiy pedagogika. Darslik. Toshkent. “Nodirabegim” nashryoti. 2021-yil.8-b.
6. Abdullayeva Sh. Umumiy pedagogika. O’quv qo’llanma. Toshkent. O’qituvchi nashryoti. 2021-yil.209-bet.
7. Istamova N . va boshqalar. Tarbiya 1,2,3,4. Darslik. G’afur G’ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent-2020-yil.203-bet.
8. Sarsenbayeva R.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O’quv qo’llanma. Toshkent-2019-yil.17-bet.

Internet saytlari:

w.w.w.tdpu.uz

w.w.w.pedagog.uz

w.w.w.ziyonet.uz

w.w.w.edu.uz

tdpu-INTRANET.Ped